

Het Duitse kiesstelsel 2021

[Achtergrond](#) - 20 augustus 2021 - Auteur: Marja Verburg

Het complexe Duitse kiesstelsel heeft de afgelopen jaren steeds meer zetels in de Bondsdag opgeleverd. In 2013 telde de Duitse Tweede Kamer 631 afgevaardigden, sinds 2017 zijn het er een recordaantal van 709. Dit jaar zouden het er meer dan 800 kunnen worden. Dat komt de effectiviteit en de werkbaarheid van het parlement niet ten goede. De vraag is of een aanpassing van het kiesstelsel van vorig jaar een verdere groei kan voorkomen.

Het Duitse kiesstelsel verschilt op een aantal punten sterk van het Nederlandse. Duitsland heeft een mengvorm van een districtenstelsel zoals de Britten en de Amerikanen dat kennen en het principe van evenredige vertegenwoordiging zoals dat ook in Nederland geldt. Daarnaast heeft Duitsland een kiesdrempel.

Kiesdrempel

Duitsland heeft een kiesdrempel van 5 procent. Dat betekent dat alleen partijen die 5 procent van de stemmen of meer hebben gehaald, in de Bondsdag - de Duitse Tweede Kamer - komen. De kiesdrempel is na de Tweede Wereldoorlog ingevoerd om versplintering van het parlement in vele kleine partijen te voorkomen.

Een uitzondering geldt voor partijen die minder dan 5 procent van de stemmen hebben gekregen, maar wel drie direct gekozen vertegenwoordigers, *Direktmandate* (zie hieronder), hebben gehaald. Zo'n partij mag dan niet als fractie maar als *Gruppe* (groep) zitting nemen in het parlement, waardoor ze minder rechten heeft dan de partijen die de kiesdrempel wel hebben gehaald. De PDS, de voorganger van Die Linke, vormde in de jaren negentig en tussen 2002 en 2005 zo'n *Gruppe*.

Kiesstelsel: *Erst-* en *Zweitstimme*

De Duitse kiezer kruist op een papieren stemformulier twee hokjes aan. Met de eerste stem (*Erststimme*) kiest hij een kandidaat in zijn kiesdistrict - daarvan zijn er in Duitsland 299. Dit gaat volgens het systeem *winner takes all* (in het Duits: *Mehrheitsrecht/Persönlichkeitswahl*). De tweede stem (*Zweitstimme*) is voor een partij (*Verhältniswahl*).

De Bondsdagzetels worden verdeeld aan de hand van de *Zweitstimme*, de partijstem. Daarmee wordt berekend hoeveel zetels een partij heeft verworven in de Bondsdag. Die zetels worden in eerste instantie ingevuld met mensen die via de *Erststimme* direct gekozen zijn in hun kiesdistrict, de *Direktmandate*. De zetels die overblijven, worden verdeeld onder de deelstaatlijsten van een partij.

Het voordeel van de *Persönlichkeitswahl* is dat kiezers in de districten een eigen volksvertegenwoordiger in de Bondsdag hebben, die de belangen van hun regio behartigt. Deze Bondsdagleden onderhouden vaak ook nauwe banden met hun kiesdistrict.

Verdeling zetels: *Überhangmandate* en *Ausgleichmandate*

De Bondsdag telt minstens 598 zetels, maar op dit moment zijn het er [709](#). Dat is het grootste aantal ooit. Dat het aantal zetels niet vastligt, komt door de ingewikkelde verdeling van de *Erst-* en de *Zweitstimmen*. Soms heeft een partij recht op *Überhangmandate*, als ze via de *Erststimme* meer *Direktmandate* heeft gehaald dan zetels op basis van de tweede stem. De *Direktmandate* worden dan opgeteld bij het aantal zetels dat een partij via de *Zweitstimme*

heeft gehaald. Dit gebeurt per deelstaat. Deze *Überhangmandate* worden sinds 2013 voor de andere partijen gecompenseerd met *Ausgleichmandate*. Zij krijgen er zoveel zetels bij totdat de verhoudingen tussen de fracties weer recht doen aan de uitslag van de *Zweitstimme* (de partijstem). Zo kan het aantal zetels in de Bondsdag behoorlijk oplopen.

Twee rekenvoorbeelden:

Partij A heeft volgens de *Zweitstimme*, de partijstem, recht op 48 zetels.

Het aantal *Direktmandate* via de *Erststimme* van partij A is 40.

Deze 40 direct gekozen vertegenwoordigers van partij A nemen zitting in de Bondsdag.

Partij A heeft vervolgens nog 8 zetels te verdelen (48 minus 40 *Direktmandate*). Deze 8 zetels zijn voor kandidaten die geen *Direktmandat* hebben verworven. Zij worden verdeeld over de deelstaatlijsten van de partij.

Partij B heeft volgens de *Zweitstimme*, de partijstem, recht op 15 zetels.

Het aantal *Direktmandate* via de *Erststimme* van partij B is 20.

Deze 5 extra zetels, de *Überhangmandate*, mag de partij houden en worden opgeteld bij het totaal aantal zetels in de Bondsdag.

Partij B heeft nu dus 5 zetels meer dan haar op basis van de tweede stem toekomen. De andere partijen krijgen hiervoor ter compensatie *Ausgleichmandate*, zodat het aantal zetels voor de partijen weer recht doet aan de verkiezingsuitslag volgens de partijstem (*Zweitstimme*).

Bij de laatste verkiezingen in 2017 kreeg de CDU 36 *Überhangmandate*, de CSU 7 en de SPD 3. Die werden gecompenseerd met in totaal 65 *Ausgleichmandate*. [Zie voor een overzicht van de zetelverdeling sinds 1990 de site van de Bondsdag](#)

Aanpassing kiesstelsel

Omdat het aantal zetels door de *Überhang-* en *Ausgleichmandate* steeds verder dreigt toe te nemen - het kunnen er na de verkiezingen in september meer dan 800 worden - heeft de bondsregering vorig jaar besloten het kiesstelsel aan te passen. Dat moet de effectiviteit en de werkbaarheid van de Bondsdag ten goede komen. Door de aanpassing worden tot drie *Überhangmandate* straks niet meer gecompenseerd met *Ausgleichmandate*. En het wordt mogelijk om *Überhangmandate* te verrekenen met andere zetels van de partij. De verwachting is dat deze maatregelen niet voor veel minder zetels in de Bondsdag zullen zorgen. [Zie voor meer info de uitleg van Der Spiegel](#) en [van de Bondsdag](#)

De oppositiepartijen FDP, de Groenen en Die Linke willen een verdergaande hervorming van het kiesstelsel en bijvoorbeeld het aantal kiesdistricten van 299 terugbrengen naar 250. Zij zijn daarvoor naar het Constitutioneel Hof gestapt, maar dat heeft [in augustus besloten](#) zich pas na de komende verkiezingen over het kiesstelsel te buigen.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/45397/het-duitse-kiesstelsel-2021>